

**V. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
ДО КУРСУ
“МІСЦЕВІ ФІНАНСИ”**

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Семінарське заняття 1.

Сутність, складові та засади організації місцевих фінансів

План

1. Формування науки про місцеві фінанси.
2. Інститут місцевого самоврядування у вітчизняному законодавстві.
3. Функції місцевих фінансів.

Семінарське заняття 2.

Фінансова політика місцевих органів влади

План

1. Основи бюджетної системи України.
2. Роль місцевих бюджетів у фінансовій системі держави.
3. Загальна організація та управління виконанням відповідного місцевого бюджету.

Семінарське заняття № 3

Бюджетний процес та бюджетний цикл

План

1. Бюджетний процес, його стадії ризи та принципи.
2. Бюджетний цикл.
3. Касове виконання бюджету.

Семінарське заняття № 4

Місцеві бюджети як основа фінансової бази місцевих органів

План

1. Доходи місцевих бюджетів.
2. Місцеві податки і збори в доходах місцевих бюджетів.
3. Систематика видатків місцевих бюджетів.

Семінарське заняття № 5

Місцеві позики та оподаткування органів самоорганізації населення

План

1. Місцеві позики в Україні.
2. Товариства співвласників багатоквартирних будинків.
3. Земля та оподаткування.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Семінарське заняття № 6

Формування дохідної бази місцевих органів влади

План

1. Характеристика складу доходів місцевих бюджетів.
2. Прибутковий податок з громадян та офіційні трансферти.
3. Участь органів місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах.

Семінарське заняття № 7

Система видатків місцевих бюджетів

План

1. Склад та структура видатків місцевих бюджетів.
2. Видатки, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Семінарське заняття № 8

Механізм фінансового вирівнювання

План

1. Сутність фінансового вирівнювання.
2. Структура, методи та функції фінансового вирівнювання.

Семінарське заняття № 9

Поняття і склад міського господарства

План

1. Сутність та ознаки міського господарства.
2. Житлово-комунальне господарство.
3. Комунальні підприємства, їх групи.
4. Підприємства побутового обслуговування населення.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

Семінарське заняття № 10

Організація фінансової діяльності підприємств місцевого господарства

План

1. Сутність фінансів підприємств, їх функції і основи організації.
2. Фінансовий стан підприємств місцевого господарства.
3. Приватизація державних підприємств і її фінансові аспекти.

Семінарське заняття № 11

Фінанси підприємств комунального господарства

План

1. Фінанси підприємств комунальної форми.
2. Склад та структура доходів підприємств комунальної форми власності.
3. Склад та структура видатків підприємств комунальної форми власності.
4. Прибуток підприємств комунальної форми власності та його розподіл.
5. Оборотні кошти підприємств комунальної форми власності та особливості їх організації.
6. Система показників оцінки фінансового стану підприємств комунальної форми власності.

Семінарське заняття № 12

Фінансова діяльність житлово-експлуатаційного комплексу

План

1. Фінанси житлово-комунального господарства — складова місцевих фінансів.
2. Особливості формування доходів ЖЕКів: їх склад і економічна характеристика.
3. Склад та структура видатків підприємств житлово-комунального

господарства.

4. Балансовий прибуток та збитки житлово-експлуатаційних контор.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV

Семінарське заняття № 13

Управління місцевими фінансами

План

1. Управління фінансами. Об'єкти і суб'єкти управління.
2. Управління фінансами на рівні міністерств, відомств, підприємств і організацій.
3. Фінансове планування: суть, принципи, методи, завдання.
4. Звітність про виконання місцевих бюджетів: структура, періодичність та терміни подання.

Семінарське заняття № 14

Світовий досвід організації місцевих фінансів

План

1. Принципи організації місцевих фінансів у зарубіжних країнах.
2. Моделі міжбюджетних відносин, які використовуються у світовій практиці.
3. „Вертикальне” та „горизонтальне” вирівнювання бюджетної забезпеченості в зарубіжних країнах.
4. Бюджетні трансферти в системі взаємодії різних рівнів влади.
5. Застосування світового досвіду організації місцевих фінансів в Україні.

VI. ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА

(навчальний проект)

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Завершується виконання студентами ІНЗД прилюдним захистом навчального проекту.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу «Місцеві фінанси» – це вид науково-дослідної роботи студента, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних та семінарських занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Види ІНДЗ, вимоги до них та оцінювання:

- ✓ конспект із теми (модуля) за заданим планом (**2 бали**);
- ✓ конспект із теми (модуля) за планом, який студент розробив самостійно (**3 бали**);
- ✓ анотація прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис, історико-економічні розвідки (**3 бали**);
- ✓ повідомлення з теми, рекомендованої викладачем (**2 бали**);
- ✓ повідомлення з теми (без рекомендації викладача): сучасні відкриття в економічній науці, аналіз інформації, самостійні дослідження (**3 бали**);
- ✓ історико-біографічні дослідження у вигляді есе (**5 балів**).
- ✓ дослідження у вигляді реферату (охоплює весь зміст навчального курсу) – **30 балів**.

Орієнтовна структура ІНДЗ – науково-педагогічного дослідження у вигляді реферату: вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел. Критерії оцінювання та шкалу оцінювання подано відповідно у табл. 6.1 і 6.2.

**Критерії оцінювання ІНДЗ
(науково-педагогічного дослідження у вигляді реферату)**

№ п/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження	4 бали
2.	Складання плану реферату	2 бал
3.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень в логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання.	10 балів
4.	Дотримання правил реферування наукових публікацій	4 бали
5.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	6 бали
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел)	4 бали
Разом		30 балів

**Шкала оцінювання ІНДЗ
(науково-педагогічного дослідження у вигляді реферату)**

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідає рівню	Оцінка за традиційною системою
Високий	25-30	Відмінно
Достатній	20-24	Добре
Середній	15-19	Задовільно
Низький	0-14	Незадовільно

ОСНОВНІ ТЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

1. Особливості та характерні ознаки фінансових відносин у сфері місцевих фінансів.
2. Стратегія і тактика фінансової політики місцевих рад народних депутатів.
3. Напрямки вдосконалення бюджетного планування на місцевому рівні.
4. Вплив місцевих фінансів на економічний розвиток регіонів.
5. Управління фінансами на місцевому рівні.
6. Економічне та соціальне значення місцевих бюджетів.
7. Права та обов'язки місцевих органів влади та управління щодо формування та використання бюджетів.
8. Необхідність бюджетного вирівнювання та фактори, що її обумовлюють в Україні.
9. Проблеми функціонування фінансового механізму на місцевому рівні та можливі шляхи їх вирішення.
10. Роль місцевих бюджетів в економічному і соціальному розвитку регіонів.
11. Види місцевих бюджетів та особливості їх формування і використання.
12. Джерела, склад та структура доходів місцевих бюджетів.
13. Роль загальнодержавних податків і зборів у формуванні місцевих бюджетів.
14. Місцеві податки і збори, їх роль у формуванні доходів місцевих бюджетів.
15. Місцеві позики як інструмент поновлення доходів місцевих бюджетів.
16. Основні напрями використання коштів місцевих бюджетів.
17. Склад та структура видатків місцевих бюджетів.
18. Особливості планування видатків на освіту.
19. Проблеми фінансування видатків на лікувальні заклади.
20. Шляхи вдосконалення бюджетного нормування.
21. Діючі інструменти міжбюджетних відносин.
22. Об'єкт взаємовідносин місцевих бюджетів з Державним бюджетом України.
23. Власні доходи місцевих бюджетів — основа фінансової незалежності місцевого самоврядування.
24. Перерозподіл фінансових ресурсів між «багатими» і «бідними» (у фінансовому розумінні) регіонами.
25. Структура місцевих бюджетів у зарубіжних країнах.

Карту самостійної роботи, де визначено форми академічного контролю, успішність (бали) і термін виконання самостійної роботи бакалаврами, подано у вигляді табл. 6.3.

Таблиця 6.3

Карта самостійної роботи бакалавра

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали	Термін виконання
<i>Змістовий модуль 1</i>			
Об'єктивні передумови виникнення місцевих фінансів	Семінарське заняття, модульний контроль, екзамен	10	1
Стратегія і тактика фінансової політики місцевих рад народних депутатів	Семінарське заняття, модульний контроль, екзамен	10	2
Вплив місцевих фінансів на економічний розвиток регіонів	Семінарське заняття, модульний контроль, екзамен	10	3
Управління фінансами на місцевому рівні	Семінарське заняття, модульний контроль, екзамен	10	4
<i>Змістовий модуль 2</i>			
Роль місцевих бюджетів в економічному і соціальному розвитку регіонів	Семінарське заняття, модульний контроль, екзамен	10	5
Розпорядники кредитів. Їх права та обов'язки	Семінарське заняття, модульний контроль, екзамен	10	5
Роль загальнодержавних податків і зборів у формуванні місцевих бюджетів	Семінарське заняття, модульний контроль, екзамен	10	6
Особливості планування видатків на освіту	Семінарське заняття, модульний контроль, екзамен	10	6
<i>Змістовий модуль 3</i>			
Об'єкт взаємовідносин місцевих бюджетів з Державним бюджетом України	Семінарське заняття, модульний контроль, екзамен	10	7
Діючі інструменти міжбюджетних відносин	Семінарське заняття, модульний контроль, екзамен	10	7
<i>Змістовий модуль 4</i>			
Перерозподіл фінансових ресурсів між «багатими» і «бідними» регіонами	Семінарське заняття, модульний контроль, екзамен	10	8
Світовий досвід надання бюджетних трансфертів місцевим органам влади	Семінарське заняття, модульний контроль, екзамен	10	10

VII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Місцеві фінанси» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 7.1, табл. 7.2.

Таблиця 7.1

**Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного)
контролю**

№	Вид діяльності	Кількість балів за одиницю	Кількість одиниць до розрахунку	Кількість рейтингових балів
1.	Відвідування модульних контрольних робіт	4	4	16
2.	Робота на семінарських заняттях (14 занять)	10	6	60
3.	Модульні контрольні роботи	25	4	100
4.	Індивідуальна навчально-дослідна робота	32	1	32
5.	Самостійна робота (12 робіт по 10 балів)	10	12	120
6.	Іспит			40
	Підсумковий рейтинговий бал			368
	Коефіцієнт переведення рейтингу у 100-бальну шкалу			3,68

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

➤ **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен.

- **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, звіт, реферат.
- **Комп'ютерного контролю:** тестові програми.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Таблиця 7.2

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1 – 34	«незадовільно» (з обов'язковим повторним курсом)	F
35 – 59	«незадовільно» (з можливістю повторного складання)	FX
60 – 74	«задовільно»	ED
75 – 89	«добре»	CB
90 – 100	«відмінно»	A

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано у табл. 7.3.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських, практичних заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Реферативні дослідження, які виконує студент за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на семінарських заняттях (див. п. «Захист творчих проектів»).

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань.

Таблиця 7.3

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінка	Критерії оцінювання
« відмінно »	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
« добре »	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
« задовільно »	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
« незадовільно »	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

VIII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

До методів вивчення дисципліни належать:

- дидактичні методи;
- мозкові атаки;
- рольові ігри;
- методики проблемного навчання;
- модульно-рейтингові системи навчання;
- методики дистанційного навчання з використанням сучасних комп'ютерних технологій та інформаційних систем.

Контроль знань з дисципліни передбачає: поточний модульний контроль та підсумковий модульний контроль.

Організація поточного модульного контролю знань студентів передбачає виконання студентами завдань по кожній з досліджуваних тем у формі:

- глосарію;
- усної відповіді;
- схем;
- тестів теоретичного характеру;
- творчо-аналітичного завдання та при необхідності ін.

Виконання *глосарію* передбачене в кожній темі курсу. Термінологічний словник ключових понять складається студентом у зошиті для самостійної роботи з обов'язковим посиланням на інформаційне джерело: підручник, монографія, словник, Інтернет, журнали, енциклопедії та інші джерела.

Усне опитування проводиться на кожному практичному занятті. При цьому важливо продемонструвати здатність у повному обсязі передати максимально вірний зміст відповіді на питання. Результати оцінки знань студентів повинні бути доведені, до кожного з них, що дозволить тому, хто навчається відслідковувати процес накопичення балів по всьому курсу і зіставляти їх суму з оцінками за 100-бальною шкалою, а потім - 5-бальною.

Схеми можуть виконуватися письмово як в аудиторії, так і у виді домашнього завдання. Вони передбачають перевірку здатності студентів самостійно осмислити матеріал і за допомогою логіко - структурної схеми передати зміст окремих фінансових механізмів, їх склад; показати механізм взаємодії окремих складових фінансових і грошово-кредитних систем; зміст класифікацій доходів, витрат бюджетної системи і окремих грошових фондів, а також інших механізмів і елементів, що вивчаються в цьому курсі.

Творчо-аналітичне завдання припускає виконання конкретних розрахунків з розгорнутим коментарем виявлених тенденцій і закономірностей і поясненням отриманих оцінок того або іншого механізму, грошового ринку або фінансової системи в цілому.

Підсумковий модульний контроль передбачений у формі заліку, що включає контрольні модульні тести.

ІХ. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Місцеві фінанси – складова загальнодержавних фінансів, правові основи та специфічні ознаки.
2. Склад місцевих фінансів, їх функції. Об'єктивні передумови виникнення місцевих фінансів.
3. Необхідність місцевих фінансів в умовах ринкових відносин. Специфічні ознаки місцевих фінансів.
4. Місцеві фінанси як фіскальний інструмент перерозподілу валового внутрішнього продукту.
5. Фінансова політика і роль місцевих органів влади в її реалізації.
6. Місцеві бюджети, як система фінансових відносин.
7. Структура місцевих бюджетів та їх види.
8. Принципи формування місцевих бюджетів.
9. Порядок складання проектів місцевих бюджетів, їх взаємозв'язок з проектом Державного бюджету та планами економічного і соціального розвитку регіонів.
10. Порядок розгляду, затвердження та виконання місцевих бюджетів.
11. Порядок складання, розгляду та затвердження звіту про виконання місцевих бюджетів. Особливості затвердження та виконання місцевих бюджетів у разі несвоєчасного їх прийняття.
12. Необхідність розподілу місцевих бюджетів на „загальний фонд” та „спеціальний фонд”, їхні джерела та порядок формування.
13. Шляхи вдосконалення бюджетного планування. Роль та значення Бюджетного кодексу України.
14. Поняття місцевих фінансових ресурсів, їх склад та структура.
15. Особливості формування та методи мобілізації доходів місцевих бюджетів.
16. Податкові та неподаткові методи формування доходів місцевих бюджетів.
17. Характеристика складу доходів місцевих бюджетів.

18. Місцеві податки і збори, їх роль у формуванні доходів місцевих бюджетів.

19. Участь органів місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах.

20. Склад та структура видатків місцевих бюджетів. Критерії розмежування видів видатків між місцевими бюджетами.

21. Фінансування власних та делегованих державою повноважень, порядок їх здійснення, та законодавче закріплення.

22. Порядок фінансування з поточного бюджету та бюджету розвитку.

23. Розрахунки основних показників кошторисного фінансування. Види кошторисів.

24. Структура індивідуального кошторису бюджетної установи

25. Сутність міжбюджетних відносин в Україні. Склад і структура взаємовідносин місцевих бюджетів з Державним бюджетом, їх особливості.

26. Складові міжбюджетних відносин.

27. Розподіл видатків відповідно до розподілу повноважень між державною владою і органами місцевого самоврядування.

28. Забезпечення місцевих бюджетів доходними джерелами для виконання власних та делегованих державою фінансових зобов'язань.

29. Перерозподіл через Державний бюджет фінансових ресурсів від „багатих” до „бідних” у фінансовому розумінні регіонів.

30. Інструменти бюджетного регулювання в Україні, їх особливості.

31. Розрахунок дотації загального вирівнювання та коштів, що передаються до Державного бюджету з бюджету Автономної Республіки Крим, обласного бюджету та бюджетів міст Києва і Севастополя.

32. Суперечності в побудові взаємовідносин місцевих бюджетів з Державним бюджетом.

33. Шляхи вдосконалення міжбюджетних відносин в Україні

34. Роль місцевих органів влади в управлінні фінансами та їх участь у бюджетному процесі.

35. Система касового виконання бюджету.
36. Організація фінансового контролю на місцевому рівні. Органи, які здійснюють фінансовий контроль.
37. Контроль фінансових органів за формуванням та використанням коштів місцевих бюджетів і власних коштів бюджетних установ.
38. Фінанси підприємств комунальної форми власності – складова місцевих фінансів.
39. Особливості організації фінансів підприємств комунальної форми власності, їх склад та структура.
40. Особливості грошових надходжень підприємств, їх склад і економічна характеристика.
41. Прибуток підприємств комунальної форми власності та його розподіл.
42. Оборотні кошти підприємств комунальної форми власності та особливості їх організації.
43. Показники стану і ефективності використання оборотних коштів.
44. Фінанси житлово-комунального господарства – складова місцевих фінансів. Проблеми фінансового забезпечення підприємств житлово-комунального господарства.
45. Особливості формування доходів ЖЕКів: їх склад і економічна характеристика.
46. Порядок розрахунків дотації на покриття збитків та експлуатації житлового фонду, на проведення капітального ремонту житлового фонду.
47. Проблеми та основні напрями вдосконалення організації фінансів житлово-комунального господарства.
48. Принципи організації місцевих фінансів у зарубіжних країнах.
49. Бюджетний федералізм як принцип побудови фінансів місцевого самоврядування.
50. Світовий досвід касового виконання місцевих бюджетів.

Х. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Навчальні видання

1. Алексеев В. М. Основи місцевого самоврядування в Україні: нуков. – практ. посібн. / В. М. Алексеев, А. В. Андрушко, Д. А. Арзянцева та ін. // Хмельницький: Поліграфіст. – 2008. – 729 с.
2. Бабичев Ф. С. Український Радянський Енциклопедичний Словник, том 2, друге видання / Ф. С. Бабичев, А. Ф. Денисов, І. О. Дзевєрін та ін. // К.: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії. – 1987. – 735 с.
3. Бадида М. Міжбюджетні відносини та соціально-економічний розвиток місцевих громад / М. Бадида // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 7. – С. 46-51.
4. Баймуратов М. О., Ісаєва Н. К., Корнієнко М. І., Погоріло В. Ф., Муніципальне право України: Підручник // К.: “Юрінком Інтер”. – 2001 – 534 с.
5. Бечко П. К. Місцеві фінанси: навч. посібн. / П. К. Бечко, О. В. Ролінський // К.: “Центр учбової літератури”. – 2007. – 191 с.
6. Борейко В. І. Державне регулювання соціально-економічного розвитку: монографія / В. І. Борейко.// – Рівне: Редакційно-видавничий центр Національного університету водного господарства і природокористування. – 2008. – 378 с.
7. Бланк І. О. Управління фінансами підприємств: підруч. / І. О. Бланк, Г. В. Ситник. – К., 2006. 780 с.
8. Василик О. Д. Державні фінанси України: навч. посіб. / О. Д. Василик //–К.: Вища школа, 1997. - 382 с.
9. Василик О. Д. Державні фінанси України: підруч. / О. Д. Василик, К. В. Павлюк // – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 606с.
10. Вахович І. М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації. Монографія / І. М. Вахович // Луцьк: Настир’я, 2007. – 496 с.
11. Вегнер В. В. Фінанси: навч. посібн. (для стат. вищ. навч. закл.) / В. В. Вегнер // К.: Центр учбової літератури, 2009. – 432 с.
12. Горбач Л. М. Державні фінанси в транзитивній економіці / Л. М. Горбач, М. І. Карлін, Л. Я. Новосад. // за заг. ред. М. І. Карліна. К.: Кондор, 2003. 171с.
13. Гром В. А., Шляхи вирішення проблем соціальних виплат в Україні / В. А. Гром, А. В. Кулай // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки, “Економічні науки” – 2008. - № 7. – С. 137–142. “Економічні науки”.
14. Гром А. В. Особливості розробки і використання інформаційно-аналітичної системи ”Місцеві бюджети” / А. В. Гром, В. І. Павлов// Наукові записки: зб. наук. пр./ відп. Ред. І. Д. Пасічник. – Острого: Національний університет “Острозька академія”, 2007. – С. 37–46. Наукові записки. Серія “Економіка”: вип. 9, част. 3.

15. Грудзевич І. Т., Остапенко В.О. Фінанси підприємств: навч.-метод. посіб. // І. Т. Грудзевич, В. О. Остапенко // Луцьк, "Вежа". – 2008. – 300 с.
16. Демків О. І. Напрями поглиблення бюджетної реформи в Україні/ О. І. Демків // Фінанси України. 2009. № 3. – С. 46–55.
17. Демиденко В. О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні, посібник // Київ, КНТ, 2007 р.
18. Завгородній А. В. Фінансовий словник. / А. В. Завгородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко.// 3-тє вид., виправ. та доп. К.: Знання. – 2000. – 587с.
19. Запатріна І. В. Удосконалення програмно-цільового методу планування бюджету / І. В. Запатріна // Наукові праці НДФІ.– 2007. № 4(41). – С. 14–23.
20. Карлін М.І. Фінанси розвинутих країн: навчальний посібник / М.І. Карлін // Львів: "Новий світ - 2000". – 2010. – 484 с.
21. Карлін М. І. Фінансова система України: навч. посібн. / М.І. Карлін // К. – Знання. – 2007. – 324 с.
22. Кириленко О. П. Фінанси: навч. посіб. / О. П. Кириленко.// Тернопіль: Економічна думка. – 2000. – 211 с.
23. Кириленко О. П. Удосконалення практики розроблення бюджетних резолюцій // Фінанси України. – 2007. № 2. – С. 4 – 6.
24. Кириленко О. П., Квасовський О. Р та інші Місцеві фінанси: підруч. / О. П. Кириленко, О. Р. Квасовський та ін.// за ред. О. П Кириленко. К.: Знання. 2006. - 671с.
25. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств / М. Я. Коробов // К.: Знання. – 2006. – 378 с.
26. Корнієнко М. І. Муніципальне право України: концептуальні та організаційно правові питання, навч. посіб. / М.І. Корнієнко // К.:Алерта. – 2005. –143 с.
27. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М. І. Крупка // – Львів: Львівський національний університет ім. І. Я. Франка, 2001. – 608 с.
28. Кулай А. В. Програмно-цільовий метод в бюджетному плануванні / А. В. Кулай // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування: зб. наук. пр. Економіка. – Рівне: НУВГП, 2008. Вип. 4 (44), част. 4. – С. 325-332.
29. Луніна І. О. Формування місцевих бюджетів у контексті завдань адміністративно-територіальної реформи / І. О. Луніна // Економіка України. 2006. № 1. – С. 23 – 31.
30. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування між бюджетних відносин / І. О. Луніна // НАН України: Інститут економічного прогнозування. – К.: Наукова думка, 2006. – 432 с.
31. Мельник С. Бюджетний процес і міжбюджетні відносини на рівні місцевих бюджетів району: навч. посіб. / С. Мельник, В. Серкс.// К.: Міленіум. 2003. – 266 с.
32. Музика А. В. Доходи місцевих бюджетів за українським законодавством: Монографія. / А. В. Музика// К.: Атіка, 2004. 344 с.

33. Опарін В. М. Бюджетна система: навч. –метод. посібник для самост. вивч. дисц./ В. М. Опарін, С. Я. Кондратюк В. І. Малько.// – 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: КНЕУ. 2002. – 336 с.
34. Павлов В. І., Пилипенко І. І., Кривов'язюк І. В. Нерухомість в Україні: підручник / В. І. Павлов, І. І. Пилипенко, І. В. Кривов'язюк // К.: ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”. – 2008. – 765с.
35. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: навч. посіб. / Ю. В. Пасічник. - К.: Знання – Прес. – 2002. – 495с.
36. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України: навч. посіб. / Ю. В. Пасічник - К.: “Знання-Прес”. 2006. – 607с.
37. Поляк Г. Б. Бюджетная система России: учебник / Г. Б. Поляк // – М.: Юнити-Дана. – 2001 – 257 с.
38. Пухтинський М. О. Проблеми розвитку місцевого самоврядування в Україні // М. О. Пухтинський // посібн., Київ, 2000.
39. П'ятаченко Г. О. Становлення та розвиток фінансів України: 1917–2003 / Г. О. П'ятаченко, Л. В. Кухарець // НДФІ при Міністерстві фінансів України. – К. 2005. – 776 с.
40. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения / Д. Рикардо // Москва: Государственное издательство политической литературы – 1995. – т. 1. – 358с.
41. Рогач І.Ф. Інформаційні системи у фінансово-кредитних установах: навч. посібн. /І. Ф. Рогач, М. А. Сендзюк, В. А. Антонюк // – 2-е видання перероблене і доповнене. – К.: КНЕУ, 2001 – 216 с.
42. Романовский В.М., Врублевская О.В. и др. Бюджетная система Российской Федерации // Москва, “Юрайт”, 2000 г.
43. Сміт А. Дослідження про природу та причини багатства народів / А. Сміт // - К.: Port – Royal , 2001. – 594с.
44. Стельмах В. С. Фінансово-кредитна система України – Росії (XVIII – XX ст.) /В. С. Стельмах, І. І. Д'яконова. І. В. Сало та ін. // Суми: “Слобожанщина”. – 2000. – 312 с.
45. Туган-Барановський М. І. Політична економія / М. І. Туган-Барановський. // – К.: Наукова думка. – 1994. – 261с.
46. Федосов В. М. Бюджетний менеджмент: підручник / В. М. Федосов// К.: КНЕУ. 2004. – 864с
47. Фещенко Л. В. Бюджетна система України, навчальний посібник / Л. В. Фещенко, П. В. Проноза, Н. В. Кузьминчук // Київ, “Кондор”, 2008.
48. Чугунов І. Я. Розвиток програмно-цільового методу планування бюджету / І. Я. Чугунов, І. В. Запатріна // Фінанси України. – 2008. - № 5. – С. 3–14.
49. Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія: том 1. / Ю. С. Шемшученко, Ф.Г. Бурчак, М. П. Зяблюк та ін.; глава ред. кол. Ю. С. Шемшученко // - К.: Українська енциклопедія імені М. П. Бажана. – 1998. – 669с.
50. Юрій С. І. Фінанси: підручник / С. І. Юрій, В. М. Федоров// - К.: Знання. - 2008. – 611с.

51. Юрій С. І. Казначейська система: підручник / С. І. Юрій, В. І. Стоян, О. С. Даневич // Тернопіль: Карт-бланш. - 2006. – 818с.

52. Підтримка реформи місцевих бюджетів. Використання програмно-цільового методу на рівні місцевих бюджетів України// SEFR, Local Budget Formulation in Ukraine A Manual for Professionals, 2004 р.

Нормативно-правові акти

1. Конституція України / К.: ”Преса України”, 1997. - 78 с.
2. Бюджетний кодекс України / К.: “Правова єдність”, 2010. – 108 с.
3. Господарський кодекс України / К.: Міністерство юстиції України: офіційне видання, 2003. – 203 с.
4. Податковий кодекс України / К., “Інформаційно-видавничий центр ДПА України”, 2010. – 336 с.
5. Цивільний кодекс України / Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435 – IV
6. Водний кодекс України: Закон України від 6 черв. 1995 р. 25 жов. 2001р. / Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 24. – Ст. 189.
7. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовт. 2001 р./ Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4. – Ст. 27.
8. Митний кодекс України: Закон України від 11 лип. 2002 р./ Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 38–39. – Ст. 288.
9. Основи законодавства України про охорону здоров’я: Закон України від 19 листоп. 1992 р./ Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 34. – Ст. 451.
10. Про Державний бюджет України на 2015 рік.
11. Про Державну контрольно-ревізійну службу України: Закон України від 26 бер. 1993 р./ Відомості Верховної Ради України. – 1993. № 13. – Ст. 10.
12. Про державну податкову службу в Україні: Закон України від 4 груд. 1990 р./ Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 6. – Ст. 37.
13. Про державне прогнозування і розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23 бер. 2000 р./ Відомості Верховної Ради України. – 2000. - № 25. – Ст. 195.
14. Про дошкільну освіту: Закон України від 11 лип. 2001 р./ Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 49. – Ст. 259.
15. Про загальну середню освіту: Закон України від 13 трав. 1999 р./ Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 27. – Ст. 213.
16. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим: Закон України : Закон України від 23 груд. 1998 р./ Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 5-6. – Ст. 43.
17. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квіт. 1999 р./ Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 20 – 21. – Ст. 190.
18. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України. – К.: Парламентське видання. – 2001. – 67 с.

19. Про освіту: Закон України від 23 трав. 1991 р. / Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 34. – Ст. 451.

20. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червн. 1991 р. № 1264–ХІІ.

21. Про першочергові заходи щодо запобігання наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 31 жов. 2008 р. / Відомості Верховної Ради України. – 2009. № 14. – Ст. 181.

22. Про позашкільну освіту: Закон України від 22 черв. 2000 р./ Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 2-3. – Ст. 10.

23. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15 трав. 2003 р./ Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 38 – 39. – Ст. 288.